EU SUPPORT FOR RULE OF LAW

ДОКУМЕНТ СО ПРЕПОРАКИ ЗА ПОЛИТИКИ

ПОЛИЦИСКИ СЛУЖБИ

Посигурна иднина: Зајакнување на превенцијата од родово базирано насилство преку професионална обука во Северна Македонија

Улога

Припадниците на полициските служби играат клучна улога како даватели на прв одговор при родово базирано насилство, насилство врз жени и семејно насилство. Тие често претставуваат прва контакт-точка за жртвите, а нивната почетна интервенција може значително да влијае врз безбедноста, благосостојбата и пристапот до правда на жртвата. Полициските службеници се одговорни за обезбедување на итна заштита на жртвата, документирање на доказите и упатување кон соодветни служби за поддршка, како што се медицинска помош, засолништа, советување и правна помош. Дополнително, тие мора да бидат обучени да постапуваат во чувствителни случаи со емпатија и професионалност, одржувајќи доверливост и почитување на законските процедури, особено во помали средини/заедници каде што личните врски може да го компромитираат овој процес. Нивната способност да ја проценат ситуацијата, да ја заштитат жртвата и да соберат докази може да придонесе за правна разрешница во корист на жртвата/преживеаната и да спречи понатамошно насилство. Ефикасниот прв одговор од страна на полицијата е од суштинско значење за прекинување на циклусот на насилство и обезбедување поддршка за жртвите низ целиот процес на опоравување и остварување правда.

Вовед и контекст

Родово базираното насилство (РБН), вклучувајќи го насилството врз жени (НВЖ) и семејното насилство (СН), претставува сериозен и траен општествен проблем во Северна Македонија, длабоко вкоренет во патријархалните норми, нееднаквите односи на моќ и родовите стереотипи. И покрај постојното законодавство и усогласувањето со Истанбулската конвенција, предизвици остануваат во имплементацијата на законите, недоволната институционална координација и ограничените капацитети за превенција и заштита.

Финансирано од Европска Унија

ЕУ со ТЕБЕ

РБН и понатаму е широко распространето во Северна Македонија. Речиси половина од жените (45%) имаат доживеано некој облик на насилство од интимен партнер – било физичко, сексуално или психолошко – по 15-годишна возраст. (ОБСЕ, 2019)

- Внатрешни податоци собрани од 30-те Центри за социјална работа од страна на Министерството за социјална политика, демографија и млади (МСПДМ) покажуваат континуиран пораст на пријавени случаи на РБН и СН во периодот од 2022 до 2024 година.
- Психолошкото насилство останува најчесто пријавуваниот облик, зголемувајќи се од 1.051 случаи во 2022 на 1.492 во 2024 година.
- Физичкото насилство исто така бележи постојан пораст, со 846 пријавени случаи во 2022 година, 944 случаи во 2023 година и достигнувајќи 951 случај во 2024 година.
- Иако поретко пријавувано, економското насилство е во пораст – од 25 случаи во 2022 на 36 во 2024 година.
- Според податоците од МВР, случаите на силување се зголемиле од 18 во 2022 на 33 во 2023 година и 31 во 2024.
- Случаите на телесна повреда и понатаму доминираат во контекстот на семејното насилство, со повеќе од 650 кривични дела регистрирани секоја година.
- Бројот на femициди — кој се движи од 3 до 7 годишно — е загрижувачки, особено во контекст на земја со население од само 1,8 милиони жители.

Истражувањето спроведено од ОБСЕ (2019) покажа дека само 2% од жените во Северна Македонија кои доживеале родово базирано насилство го пријавиле на полицијата инцидентот што тие го сметаат за најсериозен

Истражувањето за родово базирано насилство на ЕУ (2024), кое ги опфаќа сите 27 земји членки, покажува дека 21% од жените кои доживеале физичко насилство, закани и/или сексуално насилство во некој период од животот побарале поддршка од здравствена или социјална служба додека 14% од нив го пријавиле инцидентот во полиција.

Обем на истражувањето

Истражувањето имаше за цел да одговори на следното главно прашање: *„Како може да се унапреди превенцијата на родово базираното насилство во Северна Македонија преку обука на професионалци/први одговорни лица?“*
Истражувањето користи комбиниран методолошки пристап кој вклучува преглед и анализа на релевантна литература и законски документи, како и квалитативни податоци собрани преку интервјуа и онлајн прашалници со професионалци и први одговорни лица. Истражувањето беше спроведено во периодот ноември 2024 – април 2025 година. Собраните податоци се фокусираат на превентивните мерки, конкретно обуките за професионалци и првите одговорни лица, кои беа реализирани од јануари 2021 до декември 2024 година.

ОПФАТ – Интервју беше спроведено со претставничка од Центарот за обука при МВР, како и со претставници од интернационални организации (ОБСЕ, УНФПА, УНДП) кои во рамки на своите програми го поддржале Министерството за внатрешни работи со обуки за даватели на прв одговор при РБН. Дополнително интервјуа беа спроведени и со претставници од граѓански организации кои во обуките за справување со РБН вклучиле полициски служби.

Ограничување: МВР не го дистрибуираше прашалникот за даватели на прв одговор при родово базирано насилство до полициските службеници и инспекторите за семејно насилство. Поради тоа, недостасуваат информации за ставовите, перцепциите и потребите на претставниците на полициските служби.

Клучни Наоди - Полициски Служби

Во периодот од 2021 до 2024 година беше постигнат значителен напредок во зајакнувањето на капацитетите на полициските службеници во Северна Македонија за справување со РБН, вклучувајќи НВЖ и СН. Беа мапирани над 11 значајни програми за обука, насочени кон широк спектар на полициски персонал, вклучувајќи униформирани полициски службеници, инспектори, припадници на единиците за семејно насилство и кадети во полициските академии. Овие обуки беа организирани од различни меѓународни организации (ОБСЕ, УНФПА), граѓански организации (Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените – ЕСЕ, Хелсиншки комитет) и национални институции (МВР), со фокус на градење одговор кој е ориентиран кон жртвите/преживеаните, родово сензитивен и мултисекторски.

Клучни теми што беа опфатени:

- **Правна рамка**: Силен акцент на Истанбулската конвенција, Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејно насилство (ЗСЗНВЖСН), како и националното законодавство што ја регулира работата на полицијата.
- **Проценка на ризик и заштитни мерки**: Полицајците беа обучувани како да спроведуваат проценка на ризик, да применуваат итни и привремени заштитни мерки и да го отстранат сторителот по потреба.
- Интервјуирање со фокус на жртвата: Неколку сесии беа посветени на техники за интервјуирање базирани на траума, особено со цел спречување на секундарна виктимизација.
- Родова еднаквост и родово сензитивно полициско постапување: Опфатени беа теми како родово сензитивна комуникација, интерсекциска перспектива и формирање мешани полициски тимови за одговор на СН.

- **Мултисекторска соработка**: Интегриран пристап со вклучување на граѓански организации, здравствени и социјални работници за подобрување на упатувањето и следењето на случаите.
- **Дела од омраза и заштита на ЛГБТИ+ лица**: Обука за дела мотивирани од хомофобија и трансфобија и промовирање на емпатија и недискриминаторски практики кај полицијата.
- **Иновативни пристапи**: Театарска претстава базирана на вистински случаи на СН беше искористена како едукативна алатка во обуката на кадетите.
- **Обука на обучувачи (ToT)**: Имплементиран каскаден модел за институционализација на знаењето и воспоставување на внатрешни обучувачи за РБН и СН во полицијата.

Идентификувани недостатоци и ограничувања:

- **Непостојана покриеност**: Учество во обуките значително варира меѓу различни региони и рангови, без национален стандард за задолжителна обука за РБН за сите полициски службеници.
- **Ограничен фокус на интерсекциска перспектива**: Иако концептот беше воведен, недостасува подлабински пристап во справување со насилство врз маргинализирани групи (на пр. Ромки, мигрантки, лица со попреченост).
- **Следење и евалуација**: Постојат ограничени податоци за влијанието на обуките и нивната практична примена, што укажува на недостиг од механизми за следење и повратни информации.
- **Психолошка поддршка за полицајци**: Управувањето со стрес и менталното здравје на полициските службеници кои постапуваат по случаи на РБН речиси целосно изостануваат од содржините на обуките. Обезбедувањето на таквите мерки исто така треба да биде поддржано од организациските структури.
- **Напредни истражни вештини**: Иако беа вклучени техники за интервјуирање, потребно е дополнително проширување на методологиите за истражување на комплексни случаи на РБН, особено дигитално насилство.

Јазови помеѓу правната рамка и практичната имплементација

Според Член 18 од ЗСЗНВЖСН, МВР има клучна законска одговорност за превенција и постапување при РБН. Ова вклучува не само развој на политики за заштита и обезбедување поддршка за жртвите, туку и дизајн и спроведување на иницијални и континуирани обуки за полициските службеници. Овие обуки – со закон предвидени да бидат одобрени од Министерството за социјална политика, демографија и млади – се од суштинско значење за ефективно, чувствително и законито постапување на полицијата. Сепак, и покрај тоа што законската рамка утврдува јасни обврски, во пракса имплементацијата останува фрагментирана и недоволно институционализирана. Иако РБН делумно е вклучено во основната полициска обука и се развиени одредени протоколи, досегот, длабочината и конзистентноста на овие напори не се на задоволително ниво.

Во периодот 2021–2024 се реализирани над десет големи програми за обука, многу од нив поддржани од меѓународни организации како ОБСЕ, УНФПА, ЕАЖ и Хелсиншкиот комитет. Иако овие обуки придонесоа за градење основни знаења, повеќето се ад-хок, краткорочни и ограничени на мали групи избрани учесници. Клучно е што МВР нема воспоставени внатрешни механизми за системска дистрибуција на алатки како што е протоколот за РБН, ниту постојат докази за широко распространета обука или институционално усвојување. Многу полициски службеници сè уште пријавуваат нејаснотии околу новите одредби од Кривичниот законик (на пр., прогонување, дигитално насилство), а присутни се и штетни родови стереотипи кои го поткопуваат пристапот фокусиран на жртвата. Отсуството на централизирани податоци за обучен кадар и недостатокот од системски пристап кон континуирана обука и супервизија дополнително го отежнуваат напредокот. Иако во Стратешкиот план на МВР 2024–2026 родово сензитивното полициско постапување е идентификувано како приоритет, тој не содржи конкретни индикатори – како што се бројот, улогите или географската распределба на службениците што треба да бидат обучени. За да се надмине овој јаз меѓу законските обврски и практичната имплементација, потребна е институционализација на обуките преку Центарот за обука на МВР, поддржана со посебен буџет, стандардизирана национална програма за обука за РБН и силен механизам за следење и евалуација.

Препораки за давателите на прв одговор од полициските служби во однос на родово базирано насилство (РБН)

Институционализација и стандардизација на протоколите за постапување при РБН

- Усвојување и оперативна примена на протоколот за постапување при РБН развиен од Министерството за внатрешни работи, јавно достапен, обезбедувајќи дистрибуција до сите полициски станици како и обука за примена, и вградување на протоколот во внатрешните оперативни процедури.
- Обезбедување национална примена на унифициран стандард за постапување при РБН кај сите даватели на прв одговор од МВР, со јасни мандати за дејствување при прв контакт, вклучувајќи детални упатства за заштита на жртвата, упатување, собирање докази и проценка на ризик.
- Воведување задолжителни внатрешни ревизии или механизми за супервизија со цел проверка дали полициските службеници ги следат протоколите за РБН за време на истраги и интервенции.

Справување со институционалната култура, родовите пристрасности и секундарната виктимизација

- Спроведување задолжителна родово сензитивна обука за справување со штетни стереотипи и ставови и намалување на штетни реакции (на пр., обвинување на жртвата, пристрасности и слично).
- Обучување на сите службеници за техники на интервјуирање чувствително на траума со цел спречување на секундарна виктимизација и поттикнување доверба кај преживеаните.
- Поттикнување формирање на мешани полови патроли и истражни тимови, особено во случаи на семејно и сексуално насилство, за поосетлив и порамнотежен пристап кон жртвите.

Сеопфатен и слоен систем на обука за полициски службеници

- Развивање национална програма за обука за РБН, вклучувајќи и НВЖ и СН која ги интегрира меѓународните стандарди (Истанбулска конвенција, ЦЕДАВ, КПД), постапување чувствително на траума, интерсекционалност, проценка на ризик, како и пристапи фокусирани на жртвата и нејзините права.
- Осигурување сите полициски службеници, инспектори, кадети и обучувачи да поминат низ слоена обука специфична за нивната улога — од основно познавање за РБН за патролни службеници до напредни вештини за интервјуирање и менаџирање случаи за инспектори.
- Гарантирање периодична обнова на обуките на секои 2–3 години за да се осигура дека практиките се усогласени со законските реформи и новите предизвици (на пр. дигитално родово базирано насилство, прогонување, трговија со луѓе).

Зајакнување на мултисекторската соработка и системите за упатување на жртви

- Институционализација на мултисекторската соработка во случаите на РБН преку формализирање на заеднички механизми за одговор со Центрите за социјална работа, здравството, судството, образованието и граѓанските организации.
- Обезбедување секоја полициска станица да назначи службеник за врска за РБН и негов заменик, обучени за координација со засолништа, психолошки служби и даватели на правна помош за обезбедување на потребите на жртвата надвор од непосредната безбедност.
- Проширување на програми за обука преку сектори за да се поттикне заедничко разбирање на надлежности, ограничувања и ефективна соработка, особено во случаи со висок ризик и повторливо насилство.

Развивање и спроведување на мониторинг, евалуација и планирање на обуки базирани на податоци.

- Зајакнување на улогата на Центарот за обука на МВР во координација преку задолжително годишно проценување на потребите за обука за РБН.
- Следење на учеството во обуките и резултатите од нивната примена, вклучувајќи број на обучени службеници, квалитет на нивниот одговор на РБН и влијание врз исходите од случаите (на пр., стапки на пријавување, издавање на налози за заштита).
- Инвестирање во градење капацитети за обучувачи и развивачи на програми, осигурувајќи дека каскадните обуки остануваат усогласени со законските стандарди и практики базирани на докази.

ЗА ПРИСТАП ДО ЦЕЛОТО ИСТРАЖУВАЊЕ "ПОСИГУРНА ИДНИНА: ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ПРЕВЕНЦИЈАТА ОД РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО ПРЕКУ ПРОФЕСИОНАЛНА ОБУКА ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА" СКЕНИРАЈТЕ ГО QR КОДОТ!

ОВАА ПУБЛИКАЦИЈА Е ФИНАНСИРАНА ОД ЕВРОПСКАТА УНИЈА. НЕЈЗИНАТА СОДРЖИНА Е ЕДИНСТВЕНА ОДГОВОРНОСТ НА ЛУДВИГ БОЛЦМАН ГЕСЕЛШАФТ – ИНСТИТУТ ЗА ФУНДАМЕНТАЛНИ И ЧОВЕКОВИ ПРАВА (LBI-GMR) И НЕ НУЖНО ГИ ОДРАЗУВА СТАВОВИТЕ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА.